

فرا تحلیل رابطه هوش هیجانی با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان

ابوالفضل فرید^۱، اکبر علیلو^{۲*}

۱. دانشیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، ایران.

۲. دانشجوی دکتری روانشناسی تربیتی دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، ایران. (نویسنده مسئول).

فصلنامه ایده‌های نو در تعلیم و تربیت، دوره دوم، شماره سوم، تابستان ۱۴۰۱، صفحات ۲۷-۳۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۴/۳۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۳/۱۷

چکیده

هدف پژوهش حاضر فرا تحلیل رابطه هوش هیجانی با پیشرفت تحصیلی در بین دانش آموزان می‌باشد. روش انجام پژوهش حاضر فرا تحلیل می‌باشد. جامعه آماری این پژوهش شامل مطالعات در دسترس بود که در فاصله سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۸ در داخل کشور به صورت مقاله تمام متن، پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد و دوره دکتری و طرح‌های پژوهشی که چاپ شده‌اند و در دسترس بودند. در ابتدا تعداد ۶۳ پژوهش انتخاب شدند که بر اساس ملاک‌های ورود و خروج و تحلیل حساسیت ۲۳ اندازه اثر تحقیق مورد بررسی قرار گرفتند. نتایج مربوط به ترکیب اندازه اثرهای رابطه‌ی هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی در دانش آموزان برای مدل تصادفی ۰/۳۱۴ همچنین اندازه اثر ترکیبی برای مدل ثابت نیز ۰/۲۸۷ به دست آمد که از نظر آماری معنادار بودند. بنابراین بر اساس نتایج به دست آمده بین هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی رابطه‌ی مثبت و معنادار وجود دارد.

واژه‌های کلیدی: هوش هیجانی، پیشرفت تحصیلی، دانش آموزان، فرا تحلیل.

فصلنامه ایده‌های نو در تعلیم و تربیت، دوره دوم، شماره سوم، تابستان ۱۴۰۱

مقدمه

در دنیای پیچیده امروز هیچ کس بی‌نیاز از تعلیم و تربیت نیست. امروزه فعالیت در مدرسه و آموختن، خود بخش عظیمی از زندگی انسان‌ها را تشکیل می‌دهد. از جمله مهم‌ترین نگرانی‌های متخصصان تعلیم و تربیت، معلمان و والدین پیشرفت تحصیلی^۱ است (جلیل آبکنار، عاشوری، ۱۳۹۵)؛ بنابراین یکی از مسائل مهم در نظام‌های آموزشی ایجاد شرایط لازم برای پیشرفت تحصیلی است. پیشرفت تحصیلی را توانایی آموخته‌شده یا اکتسابی حاصل از دروس ارائه‌شده یا به‌عبارت‌دیگر توانایی آموخته‌شده یا اکتسابی فرد در موضوعات آموزشی می‌دانند که به‌وسیله آزمون‌های استاندارد شده اندازه‌گیری می‌کنند (سید کلان، ملکی آوارسین، نجفی، ۱۳۹۶). بنابراین می‌توان اظهار داشت که پیشرفت تحصیلی یکی از مهم‌ترین نتایج تجارب آموزش رسمی می‌باشد (مور^۲، ۲۰۱۹). عوامل مختلفی در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان تأثیر دارد که می‌توان به دو مورد عوامل درونی و بیرونی تأثیرگذار بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان اشاره کرد. از میان عوامل بیرونی می‌توان موقعیت یادگیری، مشارکت فراگیران در امر یادگیری، کتب درسی، وسایل کمک‌آموزشی، روش تدریس و غیره را اشاره کرد. همچنین عواملی مانند آمادگی فراگیر، هوش عمومی، استعداد، انگیزه، نیاز به پیشرفت، خودپنداره و ... را به‌عنوان عوامل درونی مطرح کرد (طالب‌زاده نوبریان و نوروزی، ۱۳۹۰). از میان این عوامل بهره‌هوشی به‌عنوان عامل مهم و تأثیرگذار بر پیشرفت تحصیلی در نظر گرفته‌شده است (اکمل، حسن و حلیل^۳، ۲۰۱۳).

هوش بر اساس تعریف سنتی خود مدت‌ها به‌عنوان اصلی‌ترین عامل بر موفقیت تحصیلی و پیشرفت تحصیلی در نظر گرفته می‌شد؛ اما امروزه با تغییر در دیدگاه‌های نظری در خصوص عوامل تشکیل‌دهنده هوش، نمی‌توان آن را پیش‌بینی موفق برای پیشرفت تحصیلی محسوب کرد (فتحی آذر، حسین زاده، رحمانی، ۱۳۹۳). گاردنر^۴ نیز معتقد است یک نوع واحد و یکپارچه هوش نیست که موفقیت در زندگی را تضمین می‌کند، بلکه طیف گسترده‌ای از هوش وجود دارد که سبب موفقیت فرد در حیطه‌های مختلف می‌شود؛ بنابراین دانستن اینکه فرد فارغ‌التحصیل ممتازی است، تنها به این معنی است که او در جنبه‌هایی که با نمره سنجیده می‌شود، بسیار موفق بوده است، اما درباره اینکه او به فراز و نشیب‌های زندگی چه واکنشی نشان می‌دهد، چیزی بهمانی گوید (گاردنر، ۱۹۸۳؛ به نقل از فتحی آذر و همکاران، ۱۳۹۳)؛ بنابراین هرچند توانایی‌های شناختی و ذهنی تا اندازه‌ای می‌توانند بر پیشرفت تحصیلی تأثیرگذار باشند، اما تنها کلید پیش‌بینی موفقیت تحصیلی نیستند. به همین دلیل محققان در سال‌های اخیر متوجه یک سری عوامل غیر شناختی شده‌اند که می‌تواند بر پیشرفت تحصیلی مؤثر باشد (اسکندری، ۱۳۹۱). یکی از عوامل مهم که بر پیشرفت تحصیلی اثر دارد و پژوهش‌های متعددی پیرامون آن و پیشرفت تحصیلی صورت گرفته است هوش هیجانی^۵ است (کولاشینا^۶، ۲۰۱۴؛ به نقل از احراری، نجفی و محمدی فر، ۱۳۹۷). هوش هیجانی مجموعه‌ای از توانایی‌های وابسته به هم برای درک، تنظیم و کنترل احساسات خود و دیگران است (بولار^۷، ۲۰۲۰). یکی از دلایل پرداختن به هوش هیجانی، این باور است که هوش هیجانی در برابر مفهوم سنتی هوش‌بهر، پیش‌بینی‌کننده بهتری برای موفقیت‌های اجتماعی محسوب می‌شود. پژوهش‌های مربوط به هوش ارتباط هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی به‌طور کلی بیانگر نقش معنی‌دار هوش هیجانی در پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی می‌باشند (احراری و همکاران، ۱۳۹۷). به‌طور مثال می‌توان به تحقیقات بولار^۷، ۲۰۲۰، احمد، آسیم و پلیرتری^۸، ۲۰۱۹، لطفی کاشانی، لطفی عظیمی، وزیری^۹ (۲۰۱۲)، اسکندری (۱۳۹۱)، دهقانه منشادی (۱۳۹۱)، راستاد (۱۳۹۵)، طالع (۱۳۹۲)، فریدونی (۱۳۹۲)، نصیری (۱۳۹۶)، نوری زاده (۱۳۹۳)، فراهانی، عبدالملکی، رشیدی (۱۳۸۷)، فرجی حرانی (۱۳۹۲)، بادزهر و همکاران (۱۳۹۷)، مقدم، مقابلی (۱۳۹۸)، خسروی (۱۳۹۸)، خلیلی آذر (۱۳۸۶)، بنی سی، مجدنی (۱۳۹۳)، افشاری، رضایی (۱۳۹۵)، زمانی،

1-Academic achievement

2- Moore

3- Akmal, Hassan, Halil

4- Gardner

5- Emotional intelligence

6- Kolachina

7 - Bhullar

8- Ahmed, Asim, Pellitteri

9- Lotfi Kashani, Lotfi Azimi, Vaziri

تیموریان، تیز دست (۱۳۹۶)، صباغی، کیخا، میر نژاد (۱۳۹۸)، جلیل آبکنار، عاشوری (۱۳۹۵)، فتحی آذر، حسین زاده، رحمانی (۱۳۹۳)، سید کلان، ملکی آوارسین، نجفی (۱۳۹۶)، سپهریان آذر (۱۳۹۲)، صالح صدق پور، عظیمی (۱۳۹۳)، دهشیری (۱۳)، حاجی زاده و همکاران (۱۳۹۴)، حنیفی، جویباری (۱۳۸۹)، لیوارجانی و غفاری (۱۳۸۹)، اکبری، آقا یوسفی (۱۳۸۹) اشاره کرد که همگی بر رابطه‌ی معنادار هوش هیجانی با پیشرفت تحصیلی اتفاق نظر دارند. بنابراین می‌توان ادعا نمود که هوش هیجانی به‌عنوان یکی از سازه‌های مهم در پیشرفت تو موفقیت تحصیلی نقش بسزایی در نظام تعلیم و تربیت دارد. شناخت این سازه از چند بعد اهمیت دارد: ۱- زلحاظ نظری و پرداختن به آن در حوزه عمل، موجب گسترش و توسعه دامنه این علم خواهد شد. ۲- زلحاظ کاربردی، آموزش هوش هیجانی می‌تواند در کیفیت‌بخشی پیشرفت تحصیلی و عملکرد تحصیلی افراد مثر ثمر باشد (سید کلان، ملکی آوارسین، نجفی، ۱۳۹۶). با توجه به یافته‌های تحقیقاتی فوق و نتایج حاصل از آن‌ها در خصوص رابطه‌ی هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی، به نظر می‌رسد انجام یک فرا تحلیل، به روشن ساختن مقدار واقعی رابطه‌ی بین هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی در دانش آموزان کمک نماید. به‌کارگیری فرا تحلیل برای یکپارچه‌سازی و درهم آمیختن نتایج پژوهش‌های مستقل می‌تواند یافته‌های متفرقه از پژوهش‌های گوناگون را در کنار هم قرار دهد و منجر به نتیجه‌گیری‌هایی شود که دقیق‌تر و معتبرتر از نتایج حاصل از پژوهش‌های مجزا است (مصر آبادی و گردری، ۱۳۹۷). همچنین فرا تحلیل با کشف متغیرهای تعدیل‌کننده و واسطه‌ای به رابطه‌ی بین دو متغیر هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی کمک کند. در مورد فرا تحلیل‌های انجام‌شده در داخل کشور می‌توان به فرا تحلیل رابطه‌ی هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی در پایگاه‌های اطلاعاتی فارسی‌زبان (سید کلان، ملکی آوارسین، نجفی، ۱۳۹۶) و همچنین فرا تحلیل رابطه‌ی هوش هیجانی با پیشرفت تحصیلی دانشجویان در ایران (فتحی آذر، حسین زاده، رحمانی، ۱۳۹۳) اشاره کرد. نتایج این فرا تحلیل‌ها رابطه معنی‌دار بین هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی را نشان می‌دهد؛ اما فرا تحلیلی که رابطه بین هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی را در بین دانش آموزان ایرانی را نشان دهد مشاهده نشد. بنابراین از اهداف این فرا تحلیل بررسی رابطه بین هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی در بین دانش آموزان ایرانی می‌باشد.

روش پژوهش

روش این پژوهش فرا تحلیل می‌باشد. در فرا تحلیل به‌منظور ترکیب یافته‌های آماری پژوهش‌های مختلف باهم، لازم است ابتدا این مقادیر به شاخصی با مقیاس مشترک تبدیل شوند که پرکاربردترین روش اندازه اثر است (مصر آبادی، ۱۳۹۵). اندازه اثر شاخصی است که حضور پدیده موردنظر در جامعه را نشان می‌دهد، یا اندازه‌ای است که مبین غلط بودن فرضیه صفر است. اندازه اثر نتایج هر تحقیق را به‌صورت نمرات استاندارد (Z) نشان می‌دهد که شاخصی از شدت اثر کاربردی یا تفاوت بین گروه‌هاست. روش‌های گوناگونی برای محاسبه‌اندازه اثر وجود دارد اما به‌طور کلی برای اندازه‌های اثر دو خانواده عمده وجود دارد: خانواده I و خانواده d. در این پژوهش چون همه‌ی تحقیقات رابطه‌ای هستند از شاخص I به‌عنوان اندازه اثر استفاده شد.

واحد تحلیل در فرا تحلیل، یافته‌های کمی پژوهش‌های دیگر است. در این فرا تحلیل، جامعه آماری آن دسته از پژوهش‌های در دسترس مرتبط با رابطه هوش هیجانی با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان است که در سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۸ منتشر شده‌اند.

جهت تعیین نمونه آماری پژوهش، چارچوب نمونه‌گیری پژوهش حاضر شامل کلیه مقالات پژوهشی تمام متنی بود که در بانک‌های اطلاعاتی رایانه‌ای قابل‌دسترسی بودند. این بانک‌های اطلاعاتی عبارت بودند از: مرکز اسناد و مدارک علمی ایران (IranDoc)، پایگاه جهاد دانشگاهی کشور (SID)، بانک اطلاعات نشریات کشور (Magiran) و مرجع دانش (CIVILICA) می‌باشد.

برای انتخاب پژوهش‌های اولیه با استفاده از چارچوب نمونه‌گیری بالا، ابتدا با مرور پیشینه پژوهشی، کلیدواژه‌های معتبری به‌منظور استفاده در جست‌وجوی پژوهش‌های اولیه تعیین شد. این کلیدواژه‌ها عبارت بودند از: هوش هیجانی، پیشرفت تحصیلی، موفقیت تحصیلی. پس از مشخص شدن کلیدواژه‌ها برای انتخاب پژوهش‌های اولیه بر اساس یک سری ملاک‌های ورود و خروج، پژوهش‌های موردنظر انتخاب شدند. ملاک‌های ورود پژوهش‌ها به فرا تحلیل عبارت بودند از:

الف. مقالات چاپ‌شده بین سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۸

ب. مقالات و پژوهش‌هایی که با روش‌های کمی (همبستگی) به بررسی رابطه بین هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان پرداخته بودند.

ج. پژوهش‌ها بایستی داده‌های کافی برای محاسبه‌اندازه اثر داشتند.

د. از پژوهش‌های دانشجویی تنها به پایان‌نامه‌های مقطع دکتری بسنده شد.

جست‌وجوی دستی طبق ملاک‌های ورود بالا بر اساس کلیدواژه‌های ذکر شده از چارچوب نمونه‌گیری منجر به شناسایی ۶۳ مطالعه گردید. این مطالعات به اشکال مختلف دارای عناوینی بودند که به بررسی رابطه هوش هیجانی با پیشرفت تحصیلی پرداخته بودند. چون تعدادی از این مطالعات برای ورود به تحلیل نهایی مناسب نبودند، با توجه به ملاک‌های خروج زیر تعدادی از این پژوهش‌ها از فرآیند تحلیل خارج شدند؛

الف. پژوهش‌هایی که یکی از اطلاعات لازم برای محاسبه‌اندازه اثر را گزارش نداده بودند.

ب. پژوهش‌ها یا پایان‌نامه‌های مشابه که با عناوین مختلف عیناً به دو موسسه یا دانشگاه ارائه شده بودند.

ج. پژوهش‌هایی که در آن‌ها از اثربخشی و تحلیل‌های چندمتغیره استفاده شده بود.

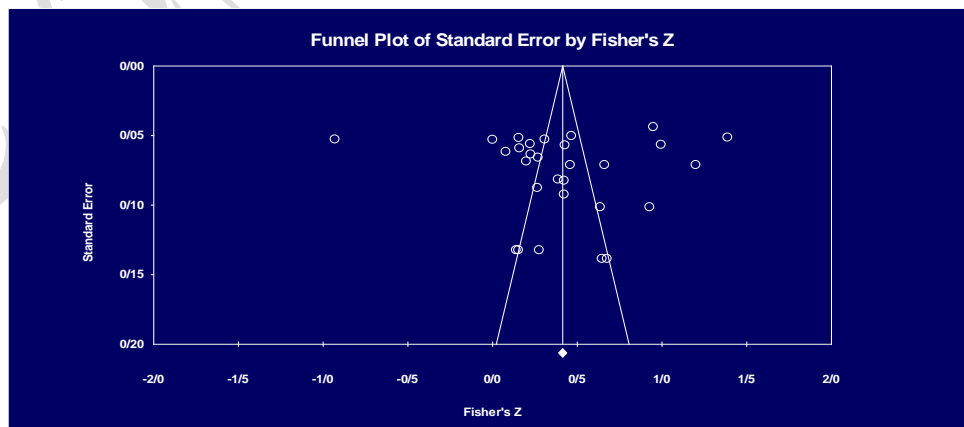
د. پژوهش‌هایی که پس از تحلیل حساسیت دارای مقدار خطای بزرگ بودند.

ه. پژوهش‌هایی که جامعه آماری آن مربوط به دانشجویان بودند.

بر اساس ملاک‌های خروج بالا ۳۷ پژوهش حذف و در مجموع ۲۶ مطالعه که دارای شرایط علمی و روش‌شناختی مناسب بودند، برای ورود به فرا تحلیل انتخاب شدند. لازم به ذکر است که از ۲۶ پژوهش تعداد ۲۹ اندازه اثر، برای تحلیل به نرم‌افزار *Coma2* وارد شد.

یافته‌ها

در فرا تحلیل برای تشخیص اندازه اثرهای نامناسب از تحلیل حساسیت^۱ استفاده می‌شود. در این روش تحلیل اولیه با استفاده از همه اندازه اثرها انجام می‌شود و پس از حذف اندازه اثرهای پرت و افراطی تحلیل دوباره تکرار می‌شود. برای تشخیص اندازه اثرهای پرت و افراطی از نمودار کیفی^۲ که یکی از روش‌های بررسی تورش انتشار^۳ است، استفاده می‌شود. تورش انتشار به چاپ نشدن پژوهش‌های مرتبط با موضوع فرا تحلیل است که دارای یافته‌های غیر معنی‌دار می‌باشند. اگر تورش وجود نداشته باشد، نمودار متقارن بوده و مقدار پراکندگی حول اندازه اثر مداخله با افزایش نمونه، کاهش می‌یابد. در این فرا تحلیل برای بررسی تورش انتشار از دو شیوه گرافیکی (نمودار کیفی) و یک شاخص آماری (تعداد امن از تخریب^۴) استفاده شد.

¹ - sensitivity analysis

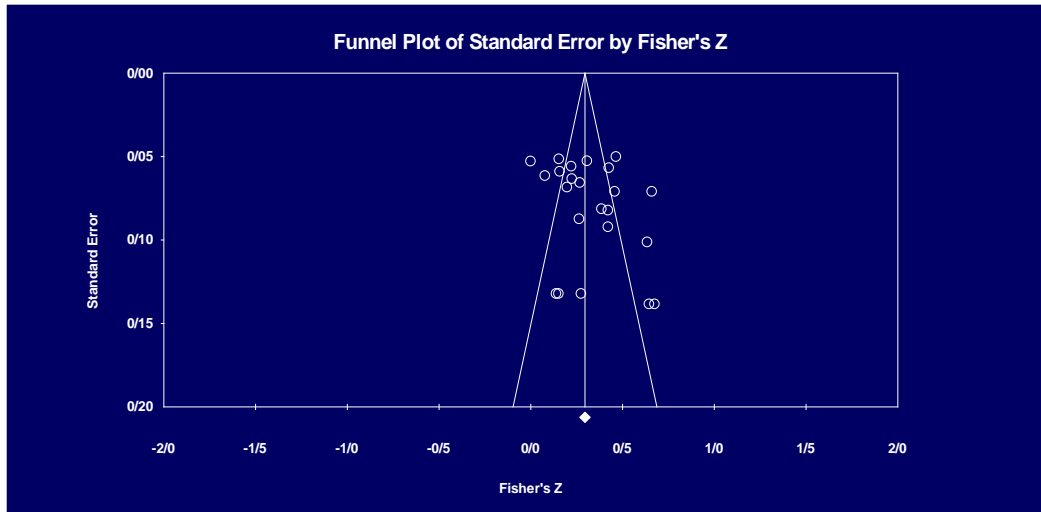
² - funnel plot

³ - publication bias

⁴ - Number of missing studies that would bring p-value to > alpha

شکل ۱: نمودار کیفی قبل از تحلیل حساسیت

شکل ۱ نمودار کیفی داده‌های وارد شده به فرا تحلیل را نشان می‌دهد. همان‌طور که مشاهده می‌شود و در شکل ۱ مشخص است، تعدادی از تحقیقات اندازه اثر نامتعارف دارند که موجب نامتقارن شدن شکل می‌شود.

شکل ۲: نمودار کیفی بعد از تحلیل حساسیت

شکل ۲ نمودار کیفی داده‌های وارد شده به فرا تحلیل را بعد از تحلیل حساسیت نشان می‌دهد. این نمودار بعد از حذف ۶ اندازه اثر نامتعارف و پرت به‌دست آمده است که نسبت به شکل ۱ متقارن‌تر است.

همچنین بر اساس شاخص تعداد امن از تخریب پس از ورود ۱۶۱۴ اندازه اثر غیر معنی‌دار به فرا تحلیل اندازه اثر ترکیبی محاسبه شده غیر معنی‌دار می‌شود.

جدول شماره ۱ اندازه اثرهای ترکیبی مطالعه رابطه هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی پژوهش حاضر را نشان می‌دهد. در این جدول اندازه اثر ترکیبی یا خلاصه بر اساس مدل‌های ثابت و تصادفی ۲۳ اندازه اثر مشاهده می‌شود که میانگین اندازه اثر کلی مطالعات انجام شده در این فرا تحلیل برای مدل ثابت ۰/۲۸۷ و برای مدل تصادفی ۰/۳۱۴ به دست آمد که میانگین اندازه اثر کلی برای مدل ثابت در سطح ۰/۰۰۰ معنی‌دار است.

جدول ۱. اندازه اثرهای ترکیبی مطالعه رابطه هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی

مقدار P	مقدار Z	فاصله اطمینان ۰/۹۵		اندازه اثر ترکیبی	تعداد اندازه اثر	مدل
		حد پایین	حد بالا			
۰/۰۰۰	۲۰/۱۳۱	۰/۳۱۳	۰/۲۶۰	۰/۲۸۷	۲۳	ثابت
۰/۰۰۰	۸/۴۰۸	۰/۳۸۱	۰/۲۴۵	۰/۳۱۴	۲۳	تصادفی

برای اینکه مدل نهایی فرا تحلیل مشخص شود بایستی یک مجموعه تحلیل‌های ناهمگنی برای اطمینان از وجود متغیرهای تعدیل‌کننده انجام گیرد. در صورت وجود ناهمگنی در اندازه اثرهای پژوهش‌های اولیه مدل تصادفی انتخاب می‌شود و فرض می‌شود که در جامعه آماری ماهیت روابط بین متغیر مستقل و وابسته، تحت تأثیر متغیرهای تعدیل‌کننده تغییر می‌یابد.

در جدول ۲، نتایج بررسی ناهمگنی اندازه‌های اثر در بین پژوهش‌های اولیه بر اساس دو شاخص Q کوکران و مجذور I ارائه شده است. همان‌گونه که مشاهده می‌شود مقدار شاخص Q برای ۲۳ اندازه اثر با درجه آزادی ۲۲ برابر با $(Q=142/619, P \leq 0/000)$ محاسبه شده است که در واقع نشانگر تفاوت واقعی بین اندازه اثرهای تحقیقات اولیه است. با توجه به محدودیت شاخص Q از لحاظ معنی‌داری - هرچه تعداد اندازه‌های اثر

بیشتر شود توان آزمون برای رد همگنی بیشتر می‌شود - فرا تحلیل گران توصیه استفاده از مجذور I را کرده‌اند (برنشتاین و همکاران^۱، ۲۰۱۰؛ به نقل از فیضی و مصر آبادی، ۱۳۹۵). این شاخص دارای مقداری از صفر تا ۱۰۰ درصد است که مقدار ناهمگنی را به صورت درصد نشان می‌دهد. نتایج مجذور انشان می‌دهد که ۸۴/۵۷۴ درصد از پراکنش موجود در نتایج پژوهش‌های اولیه واقعی و ناشی از متغیرهای تعدیل کننده است که بر طبق معیار هیگن و همکاران^۲ (۲۰۰۳) نشان دهنده ناهمگنی بالا در پژوهش‌های اولیه است. بر اساس هر دو شاخص ناهمگنی مشخص شد که متغیرهای تعدیل کننده در رابطه هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان نقش معناداری دارند و بنابراین مدل تصادفی به عنوان مدل فرا تحلیل انتخاب شد و اندازه اثر ترکیبی ۰/۳۱۴ در نظر گرفته شد.

جدول ۲. بررسی ناهمگنی اندازه‌های اثر در بین پژوهش‌های اولیه بر اساس دو شاخص Q کوکران و مجذور I

Q کوکران	مجذور I	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
۱۴۲/۶۱۹	۸۴/۵۷۴	۲۲	۰/۰۰۰

بحث و نتیجه‌گیری

این فرا تحلیل باهدف تعیین اندازه اثر ترکیبی رابطه‌ی بین هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی در بین دانش آموزان انجام گرفت. نتایج نشان داد که اندازه اثر ترکیبی برای هوش هیجانی بر روی پیشرفت تحصیلی برای مدل ثابت ۰/۲۸۷ و برای مدل تصادفی ۰/۳۱۴ است. طبق پیشنهاد کوهن (۱۹۷۷)، می‌توان همبستگی‌های تصادفی و ثابت به‌دست‌آمده در این پژوهش را به‌عنوان اندازه اثر متوسط تفسیر نمود (مصر آبادی، ۱۳۹۵). یافته‌های این فرا تحلیل با یافته‌های فرا تحلیل سید کلان، ملکی آوارسین و نجفی (۱۳۹۶) که در آن اندازه اثر ترکیبی برای مدل ثابت ۰/۴۳۲ و برای مدل تصادفی اندازه اثر ۰/۴۳۲ به‌دست‌آمده همخوانی دارد. همچنین نتایج این فرا تحلیل با فرا تحلیل فتحی آذر، حسین زاده و رحمانی (۱۳۹۳) که در آن رابطه معنی‌دار بین هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی دانشجویان ایرانی به‌دست‌آمده است همخوانی دارد.

همچنین نتایج این فرا تحلیل با نتایج بسیاری پژوهش‌های انجام‌گرفته نیز هم‌خوان می‌باشد. چنان‌چه پژوهش‌های اکمل ۲۰۱۳، احراری ۱۳۹۳، طالع ۱۳۹۲، فریدونی ۱۳۹۲، فرجی ۱۳۹۲، خلیلی آذر ۱۳۸۶، صباغی، کیخا، میرنژاد ۱۳۹۸، سپهریان آذر ۱۳۹۲، دهشیری ۱۳۸۶، اکبری ۱۳۸۹، نشان دادند که همبستگی متوسطی بین هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان وجود دارد.

نتایج این فرا تحلیل با نتایج پژوهش‌های راستاد ۱۳۹۵، دهقان اشکذری ۱۳۹۱، خسروی ۱۳۹۸، افشاری و رضایی ۱۳۹۵، جلیل آبکنار و عاشوری ۱۳۹۵، حاجی زاده و همکاران ۱۳۹۴، حنیفی و جویباری ۱۳۸۹ که در آن‌ها همبستگی نسبتاً بالایی بین هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان به‌دست‌آمده است، همخوانی کمتری دارد. می‌توان گفت هوش هیجانی به‌عنوان یک عامل روان‌شناختی و مهم با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان رابطه معنی‌داری دارد. با توجه به‌اندازه اثر تصادفی به‌دست‌آمده (۰/۳۱۴)، می‌توان گفت که با افزایش قابلیت هوش هیجانی در دانش آموزان و آموزش به‌موقع آن در کلاس‌های درس، شاهد موفقیت‌های بیشتر تحصیلی گردید.

از محدودیت‌های این پژوهش می‌توان به نبود تحقیقات و پژوهش‌هایی که بتوان در آن‌ها اندازه اثر را بین دانش آموزان دختر و پسر مقایسه کرد چون در بیشتر پژوهش‌ها جامعه آماری و نمونه‌ها ترکیبی از دانش آموزان دختر و پسر بود که به‌صورت مجزا کمتر بررسی شده است. همچنین فرا تحلیل‌های داخلی و خارجی کمتری در مورد رابطه هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان انجام‌گرفته است.

¹ - Borenstein

² - Higgins

منابع

- اسکندری، سجاد. (۱۳۹۱). بررسی رابطه‌ی بین هوش هیجانی و خلاقیت با پیشرفت تحصیلی در دانش آموزان هنرستان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی، تهران.
- احراری، عمادالدین؛ نجفی، محمود؛ محمدی فر، محمدعلی. (۱۳۹۷). رابطه هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی: نقش واسطه‌ای حرمت خود و حمایت اجتماعی، فصلنامه مطالعات روانشناسی تربیتی، ۳۰، ۲۹-۱.
- اکبری، مهرداد و آقا یوسفی، علیرضا. (۱۳۸۹). رابطه بین هوش سیال، ابعاد شخصیت (برون گرایی، روان رنجوری و روان پریشی) و هوش هیجانی با موفقیت تحصیلی دانش آموزان مقطع دبیرستان، فصلنامه روانشناسی کاربردی، (۱۴۲)، ۴۴-۵۷.
- افشاری، علی و رضایی، رسول. (۱۳۹۵). بررسی رابطه سبک های خلاقیت، هوش هیجانی و خود کارآمدی با پیشرفت تحصیلی، همایش ملی دانشگاه، محور توسعه، دانشگاه پیام نور تربیت حیدریه.
- بادزهر، حسین؛ بیژنی، محسن؛ انوری، مریم؛ آذیش، میثم و چراغی، عرفان. (۱۳۹۷). رابطه‌ی هوش هیجانی با پیشرفت درسی در بین دانش آموزان مقطع متوسطه شهر ایلام، دومین کنفرانس بین المللی روانشناسی، مشاوره، تعلیم و تربیت.
- بنی سی، پری ناز و مجدندیا، علی. (۱۳۹۳). رابطه بین خودانگیختگی، هوش هیجانی، سلامت روان با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان مدارس شبانه روزی دوره متوسطه، نخستین همایش ملی علوم تربیتی و روانشناسی، مردودشت.
- حاجی زاده، رقیه؛ قنبرلو، سلمان؛ جعفری، هاشم؛ جان نثار کهنه شهری، رسول. (۱۳۹۴). بررسی رابطه هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دختر شهرستان خوی، اولین همایش ملی علمی پژوهش‌روانشناسی، علوم تربیتی و آسیب شناسی جامعه.
- حنیفی، فریبا و جویباری، آریتا. (۱۳۸۹). بررسی رابطه هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دوره متوسطه شهر تهران، فصلنامه علمی- پژوهشی تحقیقات مدیریت آموزشی، ۵، ۴۴-۲۹.
- جلیل آبکنار، سیده سمیه و عاشوری، محمد. (۱۳۹۵). رابطه هوش شناختی و هوش هیجانی با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان ششم دبستان، فصلنامه توانمندسازی کودکان استثنایی، ۷(۲۰)، ۶۰-۵۲.
- خسروی، سمانه. (۱۳۹۸). بررسی رابطه بین هوش هیجانی و هوش معنوی با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دختر مقطع ابتدایی شهر گرگان در سال تحصیلی ۹۵-۹۴، چهارمین کنفرانس ملی رویکردهای نوین در آموزش و پژوهش، مازندران، محمود آباد.
- خلیلی آذر، هاید (۱۳۸۶). مقایسه هوش هیجانی دانش آموزان تیز هوش و عادی و رابطه‌ی آن با پیشرفت تحصیلی، دانش و پژوهش در علوم تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان (اصفهان)، شماره ۱۳، صص ۱۲۴-۱۰۷.
- سید کلان، سید محمد؛ ملکی آوارسین، صادق و نجفی، حسین (۱۳۹۶). فرا تحلیل رابطه‌ی هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی در پایگاه‌های اطلاعاتی فارسی‌زبان، نشریه علمی- پژوهشی آموزش و ارزشیابی، ۱۰(۴۰)، ۱۴۹-۱۲۹.
- دهقانه منشادی، سمانه. (۱۳۹۱). بررسی رابطه هوش هیجانی با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دختر سال دوم رشته ریاضی دبیرستان‌های نظری دولتی شهر یزد، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی تهران مرکزی. تهران
- راستاد، علی اکبر (۱۳۹۵). رابطه‌ی بین راهبردهای خود تنظیمی و هوش هیجانی با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دوره ی دوم متوسطه شهر داراب، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی مردودشت، مردودشت.
- زمانی، مینا؛ تیموریان، محمد و تیزدست، طاهر. (۱۳۹۶). رابطه هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی: نقش واسطه‌ای خلاقیت، عزت نفس، اضطراب و پرخاشگری، کنفرانس بین المللی روانشناسی، مشاوره، تعلیم و تربیت.
- صالح صدق پور، بهرام و عظیمی، سید نصرت. (۱۳۹۳). مدل یابی ساختاری رابطه خود-تنظیمی و هوش هیجانی بر پیشرفت تحصیلی ریاضی با میانجیگری خود کارآمدی، مجله روانشناسی مدرسه، ۱(۴)، ۹۱-۷۳.
- صباغی، عالیبه؛ کیخا، مهدی و میرنژاد، مرضیه. (۱۳۹۸). بررسی رابطه تاب آوری، هوش شناختی و هوش هیجانی با اضطراب و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان استثنایی شهرستان زابل، سومین کنفرانس بین المللی نوآوری و تحقیق در علوم تربیتی مدیریت و روانشناسی.

- طالب‌زاده نوبریان، محسن و نوروزی، عباس علی. (۱۳۹۰). رابطه‌ی بین هوش هیجانی و آگاهی فراشناختی از راهبردهای خواندن با عملکرد تحصیلی دانشجویان گروه علوم تربیتی دانشگاه شهید بهشتی، فصلنامه علمی-پژوهشی رهیافتی نو در مدیریت آموزشی، دانشگاه آزاد اسلامی مرودشت، ۲(۲)، ۲۱-۱.
- طالع، سید اسماعیل (۱۳۹۲). رابطه خلاقیت و هوش هیجانی با پیشرفت تحصیلی در دانش آموزان دوره متوسطه، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت، مرودشت.
- فتحی آذر، اسکندر؛ حسین زاده، مینا و رحمانی، فرناز. (۱۳۹۳). فرا تحلیل رابطه‌ی هوش هیجانی با پیشرفت تحصیلی دانشجویان در ایران، مجله راهبردهای توسعه در علوم پزشکی، ۱(۲)، ۸-۱.
- فرجی حرانی، کبری. (۱۳۹۲). سهم هوش هیجانی و هوش شناختی با پیشرفت تحصیلی، فصلنامه مشاوره شغلی و سازمانی، ۵(۱۵)، ۱۱۴-۱۰۲.
- فرمیهنی فراهانی، محسن؛ عبدالملکی، جمال و رشیدی، زهرا. (۱۳۸۷). بررسی رابطه‌ی هوش هیجانی، یادگیری خود تنظیمی و ساختار هدف کلاس با پیشرفت تحصیلی در دانش آموزان پایه اول متوسطه شهرستان قروه، دو ماهنامه علمی-پژوهشی دانشگاه شاهد، ۱۵(۳۰)، ۹۷-۸۵.
- فریدونی، سارا. (۱۳۹۲). بررسی رابطه هوش هیجانی و هوش شناختی با پیشرفت تحصیلی در دانش آموزان ناشنوای متوسطه شهر تهران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی تهران مرکزی، تهران.
- فیضی، ایوب و مصر آبادی، جواد. (۱۳۹۵). فرا تحلیل تعامل جنسیت فراگیران بر تأثیر روش‌های تدریس مشارکتی و بحث گروهی، نشریه علمی-پژوهشی آموزش و ارزشیابی، ۹(۳۳)، ۱۰۳-۸۳.
- مصر آبادی، جواد. (۱۳۹۵). فرا تحلیل مفاهیم، نرم‌افزار و گزارش نویسی، انتشارات دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، تبریز، ایران.
- مصر آبادی، جواد و گزیدری، ابراهیم. (۱۳۹۷). فرا تحلیل رابطه بین راهبردهای یادگیری خود نظم جویی و اهمال کاری تحصیلی روانشناسی تحولی: روانشناسان ایرانی، س ۱۱(۵۹)، ۲۶۰-۲۴۹.
- مقدم، فریبا و مقابلی، انسبه. (۱۳۹۸). رابطه هوش هیجانی، خودپنداره و عزت نفس با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دوره دوم متوسطه، ششمین همایش علمی پژوهشی علوم تربیتی و روانشناسی و آسیب‌های اجتماعی و فرهنگی ایران.
- نصیری، راحله. (۱۳۹۶). رابطه‌ی یادگیری خود تنظیمی و هوش هیجانی با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان مقطع متوسطه دوم شهر بندر عباس، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد بندر عباس، بندر عباس.
- نوری زاده، فرهاد. (۱۳۹۳). بررسی رابطه‌ی بین گرایش به تفکر انتقادی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان با میانجیگری هوش هیجانی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی، تهران.
- لیوارجانی، شعله و غفاری، سارا. (۱۳۸۹). بررسی رابطه هوش هیجانی و مهارت‌های اجتماعی با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان مقطع دوم متوسطه شهر تبریز در سال تحصیلی ۱۳۸۸-۸۹، علوم تربیتی ۳(۹)، ۸۸-۷۱.
- Bhullar, N., & Schutte, N. S. (2020). Emotional intelligence. In B. J. Carducci (Editor-in-Chief) & C. S. Nave (Vol. Ed.), *The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Personality and Individual Differences: Vol. I. Models and Theories*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons. (in press).
- Borenstein, M., Hedges, L. V., Higgins, P. T. J., & Rothstein, H. R. (2010). A basic introduction to fixed-effect and random-effects models for meta-analysis. *Research Synthesis Methods*, 1, 97-111.
- Gardner, H. (1983). *Frames of mind: the theory of multiple intelligences*. New York: Basic Books. 86-91, 155.
- Higgins, J. P. T., Thompson, S. G., Deeks, J. J., & Altman, D. G. (2003). Measuring inconsistency in meta-analyses. *British Medical Journal BMJ*, 327, 557-60.
- Kolachina, A. (2014). Impact of Emotional Intelligence on Academic Achievements of Expatriate College Students in Dubai. *International Journal of Social Science and Humanities Research*, 2(2), 97-103

- Lotfi Kashani, F., Lotfi Azimi, A., & Vaziri, S. (2012). Relationship between Emotional Intelligence and Educational Achievement. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 69, 1270 – 1275.
- Maizatul Akmal, M., Norhaslinda, H., Norhafizah, A.H. (2013). The Influence of Emotional Intelligence on Academic Achievement. *Procedia, Social and Behavioral Sciences*, 303-312.
- Zahid, A., Asima, M., Pellitteri, J. (2019). Emotional intelligence predicts academic achievement in Pakistani management students, *The International Journal of Management Education*, 17, 286-293.

فصلنامه ایده های نو در تعلیم و تربیت